

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто сутність аудиту інвестицій, подано об'єкти та суб'єкти аудиту інвестицій, сформульовано завдання аудиту інвестицій та розглянуто процес планування аудиту інвестицій.

Ключові слова: аудит інвестицій, інвестиції, інвестиційна діяльність, аудиторський ризик, організація аудиту інвестицій, планування аудиту інвестицій.

Ефективна інвестиційна діяльність підприємств в умовах ринку багато в чому залежить від організації системи контролю. Однією з дієвих форм фінансово-господарського контролю інвестиційної діяльності підприємства є аудит. Завдання аудиторського контролю інвестиційної діяльності полягає у визначенні доцільності вкладення інвестицій в дану галузь, ефективності використання інвестиційних ресурсів та обґрунтованості використання коштів. Для правильного визначення аудиту інвестицій, слід визначитись із сутністю самого поняття аудиту інвестицій, яке можна розглянути за допомогою окремих дефініцій «аудит» та «інвестиційна діяльність».

У вітчизняній і зарубіжній економічній літературі, чинних нормативно-правових актах України і Міжнародних стандартах аудиту та етики немає єдиного підходу щодо визначення терміну «аудит».

Одні автори притримуються думки, що аудит це одна із форм незалежного фінансово-господарського контролю [1; 3; 5; 12] інші вважають що це одна із форм економічного контролю [6 ; 17] ще інші – господарського [10].

У Законі України «Про аудиторську діяльність» вказано, що «аудит – це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам». Це визначення відносить аудит до незалежного фінансового контролю, оскільки у преамбулі до Закону України «Про аудиторську діяльність» зазначено: «Цей Закон визначає правові засади здійснення аудиторської діяльності в Україні і спрямований на створення системи незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів власника». Отже, зазначеним Законом аудит визначено як одну із форм фінансового контролю.

Такі підходи до визначення сутності поняття «аудит» є досить вузькими і не сповна розкривають його зміст.

Ширше тлумачення ролі і місця аудиту в системі економічних відносин дає Комітет Американської бухгалтерської асоціації з основних концепцій обліку, який вказує, що «аудит – це системний процес отримання і оцінки об'єктивних даних про економічні дії та події, що встановлюють рівень їх відповідності визначеному критерію, і представляє результати зацікавленим

користувачам» [14, с. 4].

Відомі американські вчені Аренс Е. А. і Лоббек Дж. К. визначають його так: «аудит – це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник нагромаджує й оцінює свідчення про інформацію, що підлягає кількісній оцінці і належить до специфічної господарської системи, з метою визначення і відображення у своєму висновку ступеня відповідності цієї інформації встановленим критеріям» [2, с. 7].

Заслугує на увагу також думка Редченка К. І.: «Аудит – це процес збирання незалежним працівником достовірної інформації про об'єкти дослідження з метою оцінки її відповідності визначеним критеріям і надання компетентного висновку зацікавленим користувачам» [13, с. 21].

У останніх трьох визначеннях не вказані конкретні об'єкти аудиту, що дозволяє застосовувати широке тлумачення аудиту для загального уявлення про аудит з економічної та соціальної точки зору. На нашу думку, для розвитку теорії і практики аудиту, в першу чергу слід використовувати широке тлумачення аудиту, сформульоване із врахуванням різноманітних видів аудиту, зокрема аудиту інвестиційної діяльності.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку трактують інвестиційну діяльність як придбання і продаж довгострокових активів, а також інших інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів [11, с. 106].

У Законі України «Про інвестиційну діяльність» наводиться таке визначення інвестицій: «інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект».

Ці визначення, в основному, відповідають міжнародному підходу щодо уявлення про інвестиційну діяльність як про процес вкладення ресурсів (благ, майнових і інтелектуальних цінностей) з метою отримання прибутку, доходу, соціального ефекту в майбутньому.

На основі проведеного дослідження сутності понять аудиту та інвестиційної діяльності можна сформулювати визначення аудиту інвестиційної діяльності. Отже, аудит інвестиційної діяльності – це процес збирання незалежним працівником повної, правдивої та своєчасної інформації про інвестиційну діяльність підприємства з метою оцінки її відповідності визначеній інвестиційній політиці та стратегії підприємства і надання

компетентного висновку зацікавленим користувачам.

Для правильного розуміння та для того, щоб більш повно і точно дослідити методику аудиту інвестиційної діяльності, потрібно визначитися із такими поняттями як об'єкт та суб'єкт аудиту інвестицій. Об'єктами аудиту інвестицій може бути інвестиційна діяльність підприємства в цілому та окремі інвестиційні проекти.

Суб'єктами аудиту інвестицій можуть бути зовнішні незалежні аудитори (аудиторські фірми) та внутрішні аудитори, якщо на підприємстві функціонує служба внутрішнього аудиту.

Не менш важливо, при визначенні сутності аудиту інвестицій, є визначення мети та цілей аудиту інвестицій. Метою аудиту інвестицій є надання зацікавленим користувачам повної, правдивої та своєчасної інформації про обсяги, спрямованість та ефективність інвестицій підприємства.

Основною метою аудиту інвестицій є виявлення можливих резервів ефективнішого використання інвестиційних ресурсів, розробка заходів щодо покращення прибутковості інвестиційного проекту, оптимізація витрат та доходів по інвестиціях та аналіз правильності нарахування податків

Загалом? мету аудиту інвестицій можна сформулювати як вирішення конкретної задачі, яка визначається договірними обов'язками аудитора і замовника, чинним законодавством України по інвестиційній діяльності та нормативно-правовим регулюванням аудиторської діяльності.

Розробка методичних аспектів аудиту інвестиційної діяльності обумовлює доцільність формування завдань, визначення предметної області та складу аудиторських процедур такої перевірки, а також правильного та послідовного планування аудиторської перевірки.

Завдання аудиту інвестицій повинні формуватись та випливати із поставленої мети та цілей перевірки. До них можна віднести:

- встановлення достовірності звітної інформації по інвестиціях підприємства та відповідності здійснених фінансових чи господарських операцій чинному законодавству;
- аналіз організаційної структури і статуту підприємства-клієнта з точки зору відповідності їх прийнятій інвестиційній політиці підприємства;
- аналіз організації бухгалтерського обліку і формування облікової політики для виявлення правильності постановки обліку інвестицій на підприємстві;
- перевірка обґрунтованості записів на рахунках бухгалтерського обліку з метою забезпечення достовірності даних про інвестиції в бухгалтерській звітності підприємства-клієнта;
- перевірка правильності складання облікових регістрів, тотожності записів операцій з інвестування із записами в головній книзі;
- вивчення фінансово-господарської діяльності підприємства-клієнта для оцінки його інвестиційної діяльності.
- оцінка системи внутрішньогосподарського контролю інвестиційної діяльності підприємства, причому дана оцінка має дуже велике значення для планування усієї аудиторської перевірки інвестицій підприємства на усіх її етапах;
- своєчасне виявлення потенційної збитковості інвестиційного проекту;
- встановлення законності права власності на інвестицію, наявності достовірної інформації по інвестиціях у бухгалтерському, податковому та

управлінському обліках;

- перевірка правильності класифікацій інвестицій та їх обліку;
- перевірка правильності визначення доходів та збитків від здійсненої інвестиції;
- узагальнюючий аналіз виконання бізнес-плану інвестиційного проекту.

Визначені мета, цілі та завдання аудиту інвестиційної діяльності повинні бути покладені в основу плану і програми перевірки.

В економічній літературі, присвяченій аудиту [3; 4; 9; 16] немає єдиної думки щодо визначення основних етапів аудиторської перевірки. Так, деякі українські фахівці [5; 6; 8] з різним ступенем деталізації виділяють такі етапи аудиту: укладання договору на проведення аудиту; планування перевірки; документування і оформлення результатів аудиторської перевірки. Причому останній етап включає заключні процедури та написання аудиторського висновку.

Зарубіжні науковці [2; 14] розглядають як основні етапи аудиторської перевірки: планування перевірки, аналітичний огляд звітності клієнта, попередня оцінка суттєвості та аудиторського ризику; оцінка системи внутрішнього контролю, у тому числі оцінка ризику неефективності системи контролю, документування даних про цю систему та визначення аудиторських процедур перевірки системи внутрішнього контролю, перевірка операцій за якісними ознаками, перевірка оборотів і сальдо по рахунках з вибіркою за якісними ознаками; завершення аудиторської перевірки, формування аудиторського висновку та подання його керівництву клієнта.

Розглянувши різносторонні погляди згаданих економістів стосовно поділу процесу аудиту на етапи, вважаємо, що при визначенні основних етапів (стадій) аудиту інвестицій слід виділити початкову, дослідну та завершальну стадію.

У вітчизняній практиці, на відміну від інших об'єктів аудиту, операції, пов'язані з інвестуванням, можуть бути кількісно нечисленними, але у грошовому вираженні складати значну частину господарсько-фінансової діяльності підприємства. Тому на сьогоднішній день при проведенні аудиту інвестицій на початковій стадії визначення надійності системи обліку та внутрішнього контролю є досить актуальним.

Аудитор повинен дослідити і вивчити систему обліку і внутрішнього контролю клієнта для того, щоб зрозуміти, як готується бухгалтерська інформація і мати певне уявлення про надійність цих систем, оскільки ці дані використовуються при управлінні інвестиційними проектами підприємства.

У зарубіжній економічній літературі в основу оцінки ефективності дії системи внутрішнього контролю покладено припущення аудитора, що остання не зможе виявити допущені суттєві помилки в системі бухгалтерського обліку клієнта чи не зможе їм запобігти. Для того, щоб прийти до певного висновку з цього питання, аудитори насамперед визначають спрямованість внутрішнього контролю та оцінюють його вплив на систему бухгалтерського обліку і якість фінансової звітності, а після цього визначають структуру внутрішнього контролю та оцінюють його організацію, систему документації, штат і систему спостереження та матеріальні засоби захисту.

Система внутрішньогосподарського контролю може давати надійну фінансову інформацію, забезпечувати збереження активів суб'єкта перевірки. Якщо у клієнта достатньо надійна система внутрішнього контролю, то ризик контролю буде незначним, а кількість

аудиторських доказів може бути значно меншим, ніж при неналежному внутрішньому контролі. Крім цього, оцінка внутрішнього контролю і ризику дозволяє аудиторів виявити конкретні контрольні моменти і знижує ймовірність того, що наявні помилки не будуть виявлені.

Дослідження системи обліку та внутрішнього контролю аудитор здійснює за допомогою вивчення організаційної структури підприємства, діючих на підприємстві посадових інструкцій, бесід з менеджерами та працівниками компанії, ознайомлення із документообігом, спостереження за роботою структурних підрозділів.

Основною метою оцінки системи внутрішнього контролю підприємства є створення основи для планування аудиту інвестицій та визначення часу і обсягу аудиторських процедур.

У процесі аудиту інвестиційної діяльності підприємств ряд вітчизняних та зарубіжних аудиторів значну увагу приділяють оцінці аудиторського ризику. Аудиторський ризик – це наслідок двох чинників: ризику того, що можуть бути суттєві помилки, а також того, що цих істотних помилок не виявлять [7, с. 25]. Оцінка аудиторського ризику в процесі аудиту інвестицій здійснюється із урахуванням багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів, до яких належать:

- склад і структура інвестиційного портфелю підприємства;
- наявність значної частини високоліквідних цінних паперів з коротким терміном погашення;
- наявність чи відсутність відповідних угод із брокерськими конторами та іншими фінансовими посередниками;
- котирування акцій підприємства на фондовій біржі;
- організація та стан облікової системи та внутрішнього контролю на підприємстві;
- структура та система управління інвестиційною діяльністю підприємства;
- зміни у нормативно-правовій базі, яка регулює інвестиційну діяльність;
- використання новітніх технологій при впровадженні інвестиційних проектів;
- можливість контролю зі сторони власників та ефективність цього контролю;
- податкова політика держави;
- залежність від покупців та ринків збуту продукції (наданої послуги);
- наявність незавершеного виробництва та проваджуваного проекту капітального інвестування;
- забезпечення фінансування інвестиційних проектів;
- конфлікт інтересів;
- економічна ситуація на підприємстві та у галузі;
- професійність та чесність адміністрації підприємства;
- інші фактори.

У науковій економічній літературі згадані фактори поділяються на окремі складові частини, які утворюють загальну модель аудиторського ризику.

Аналіз економічної літератури показує, що переважна більшість зарубіжних і українських аудиторів при визначенні аудиторського ризику користуються моделлю, яку запропонував Американський інститут дипломованих суспільних бухгалтерів (AICPA), і описує її у такому вигляді:

$$DAR = IR \times CR \times DR,$$

де *DAR* – Desired audit risk - прийнятний аудиторський

ризик;

IR – Inherent risk – внутрішньогосподарський ризик;

CR – Control risk - ризик контролю;

DR – Detection risk - ризик невиявлення.

Прийнятний аудиторський ризик (*DAR*) демонструє ступінь готовності аудитора надати позитивний висновок без застережень за умови, що ймовірність існування суттєвих помилок у фінансовій звітності клієнта після проведення аудиту не перевищує величину *DAR*, яка може коливатися в межах від 0 до 1. Аудитор, практично, завжди прагне мінімізувати значення *DAR*, оскільки високе значення цього показника загрожує фінансовими втратами у випадку конфлікту з клієнтом, а також падінням іміджу аудитора (аудиторської фірми).

Із прийнятим аудиторським ризиком тісно пов'язане поняття суттєвості можливої помилки. У цьому питанні аудиторі звичайно не використовують точних оцінок. Найчастіше вважають, що відхилення до 5 % є незначним, а більше 10 % матеріальним.

Внутрішньогосподарський ризик (*IR*) – це застереження щодо того, що в реєстрах бухгалтерського обліку і відповідно у фінансовій звітності клієнта міститься недостовірна інформація.

Ризик контролю (*CR*) – це ризик того, що система внутрішнього контролю клієнта не може вчасно запобігти помилкам або знайти їх у обліку та звітності.

Внутрішньогосподарський ризик та ризик контролю залежать насамперед від адміністрації і персоналу клієнта. Тому аудитор не може прямо впливати на рівень цих показників і регулювати його через використання тих чи інших аудиторських процедур та організаційних заходів перевірки.

Безпосередньо від аудитора залежить лише ризик невиявлення (*DR*), який є результатом того, що помилки в обліку і звітності клієнта аудитор під час перевірки не виявить. Зменшення його можливе у разі отримання більшої кількості аудиторських доказів і ретельнішого дослідження обраних для перевірки джерел інформації.

Розглянуті вище етапи аудиту інвестицій є передумовою для складання плану та робочої програми перевірки.

Планування аудиту здійснюється з метою:

- визначення обсягу інформації, що перевіряється;
- встановлення переліку аудиторських процедур та методик їх застосування;
- визначення часу проведення перевірки, передбачуваної її тривалості, термінів початку та закінчення;
- формування групи аудиторів, що залучаються до перевірки;
- контролю проведення перевірки.

Адекватне планування аудиторської роботи сприяє забезпеченню належної уваги до важливих ділянок аудиторської перевірки, визначенню потенційних проблем і виконанню роботи в стислий термін. «Планування» означає розробку загальної стратегії й детального підходу до очікуваного характеру, часу та обсягу перевірки.

Міжнародними стандартами аудиту 300 «Планування» і 310 «Знання бізнесу» визначено, що аудитор для досягнення ефективності та результативності аудиту і узгодженості порядку проведення аудиторських процедур з внутрішнім розпорядком об'єкта, що перевіряється, має погодити з останнім усі організаційні питання, під час планування. При цьому слід мати на увазі, що планування перевірки має ґрунтуватися на попередньому вивченні особливостей бізнесу клієнта. Положення про стандарти аудиту (SAS) 311 «Планування

та нагляд» вказує на те, що аудитору на початку планування перевірки слід узнати, які економічні умови мають значний вплив на промислову та підприємницьку діяльність клієнта, і враховувати їх у процесі планування аудиту.

На процес планування великий вплив мають масштаб і складність аудиту, що залежить від бізнесу клієнта, його величини та діяльності. Правильним є твердження тих економістів, які вважають, що на зміст плану і програми значно впливає розмір підприємства. Для підприємств малого бізнесу вони більш спрощені.

Отже, планування є невід'ємною організаційною умовою ефективного проведення аудиту інвестиційної діяльності. Планування аудиторської перевірки здійснюють у процесі аудиту від моменту вибору клієнта і укладання угоди до формулювання висновку. Незважаючи на те, що аудиторські фірми можуть, певною мірою, використовувати типові форми планів і програм, їх потрібно уточнювати і переглядати, оскільки кожна аудиторська перевірка з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на діяльність суб'єкта перевірки потребує розробки конкретного плану і програми.

Список літератури

1. Андреев, В. Д. Практический аудит [Текст] : справочное пособие / В. Д. Андреев. – М. : Экономика, 1994. – 366 с.
2. Аренс, А. Аудит [Текст] / А. Аренс, Дж. Лоббек ; пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 560 с.
3. Аудит [Текст] : практическое пособие / А. Кузьминский, Н. Кузельный, Е. Петрик и др.; под. ред. А. Кузьминского. – К. : Учетинформ, 1996. – 283 с.
4. Аудит [Текст] : учебник для вузов / В. И. Подольский, Г. Б. Поляк, А. А. Савин, Л. В. Сотникова / Под ред. В. И. Подольского. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 432 с.
5. Білуха, М. Т. Курс аудиту [Текст] / М. Т. Білуха. – К. : Вища шк., Знання, 1998. – 574 с.
6. Гончарук, Я. А. Аудит [Текст] : навч. посібник / Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький. – Львів : Світ, 2001. – 296 с.
7. Додж, Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита [Текст] / Р. Додж ; пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, ЮНИТИ, 1992. – 240 с.
8. Зубілевич, С. Я. Основы аудиту [Текст] / С. Я. Зубілевич, С. Ф. Голов. – К. : Ділова Україна, 1996. – 374 с.
9. Ковалева, О. В. Аудит [Текст] : учебное пособие / О. В. Ковалева, Ю. П. Константинов. – М.: ПРИОР, 1999. – 272 с.
10. Кулаковська, Л. П. Основы аудиту [Текст] : навч. посіб. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – К. : Каравела; Львів: Новий світ – 2000, 2002. – 504 с.
11. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 [Текст] / Пер. з англ. – К. : ФПБАУ, 2000. – 1272 с.
12. Нитлецький, В. В. Об аудиторском контроле [Текст] / В. В. Нитлецький // Бухгалтерский учет. – 1996. - № 5. – С. 42-43.
13. Редченко, К. І. Аудит стратегічних управлінських рішень, прогнозів та проектів [Текст] : монографія / К. І. Редченко. – Львів : Львівська комерційна академія, 2001. – 402 с.
14. Робертсон, Дж. Аудит [Текст] / Джек К. Робертсон ; пер. с англ. – М. : КРМГ и Контакт, 1993. – 496 с.
15. Рудницький, В. С. Методологія і організація аудиту [Текст] : монографія / В. С. Рудницький. – Тернопіль : Економічна думка, 1998. – 192 с.
16. Скобара, В. В. Аудит: методология и организация [Текст] / В. В. Скобара. – М. : Дело и сервис, 1998. – 576 с.
17. Чернелевський, Л. М. Аудит [Текст] : навч. посіб. / Л. М. Чернелевський, Н. І. Беренда. – К. : Міленіум, 2002. – 466 с.

РЕЗЮМЕ

Бойко Руслан, Юсипович Олег

Организация проведения аудита инвестиционной деятельности предприятий

Рассмотрена сущность аудита инвестиций, подано объекты и субъекты аудита инвестиций, сформулировано задание аудиту инвестиций и рассмотрен процесс планирования аудита инвестиций.

RESUME

Ruslan Boyko, Yusypovych Oleg

Organization of audit of investment activity of enterprises

Essence of audit of investments is considered. It is given objects and subjects of audit of investments.